

Human IT

Tidskrift för studier av IT
ur ett humanvetenskapligt perspektiv

Biblioteket som metafor?

Av [Arja Mäntykangas](#)

Institutionen Bibliotekshögskolan, Högskolan Borås

Abstract

Library as a metaphor?

The article discusses the concept of library in different contexts: as descriptions of real, physical entities called libraries, as ways of describing spaces of memories and events, organised both within ourselves and in computer memories. The writer gives some examples on text fragments and speech fragments that might provide some interesting discussion. Theoretical inspiration has been given by the sociology of Erving Goffman and the concept of metaphor as described by George Lakoff and Mark Johnson. The writer of this article means that the concept of library requires that there must be some basic elements, at least, and that the concept also can mean a structure, not only a storage and that there is a change going, on driven by the digitisation of information. This change can be studied also through everyday life.

Innehåll

[Inledning](#)

[Förändring](#)

[Information via nya strukturer](#)

[Ordet bibliotek i olika kontexter](#)

[Metaforer enligt George Lakoff och Mark Johnson](#)

[Sammanfattande diskussion](#)

[Om författaren](#)

[Noter](#)

[Referenser](#)

Vi sitter tillsammans, bergen och jag, tills endast bergen är kvar.

- Li Po

1. Inledning

Denna artikel berör mitt pågående doktorandarbete i biblioteks- och informationsvetenskap och är ämnad att diskutera vissa tankar i anslutning till den. En preliminär version av artikeln har framlagts vid ett idéseminarium vid Centrum för studier av IT ur ett humanvetenskapligt perspektiv vid institutionen Bibliotekshögskolan den 29 januari 1998. Den preliminära titeln på avhandlingsarbetet är "Biblioteket som metafor? Om biblioteksexpansion i tid och rum." Drivkraften eller den igångsättande kraften bakom mitt forskningsintresse är digitalisering av information vilket medför förändringar i den informationsinfrastruktur som även biblioteken ingår i. Till min bakgrund är jag bibliotekarie / dokumentalist tillika magister i biblioteks- och informationsvetenskap med en kandidatexamen i humanistiska ämnen i botten.

Vad vill jag säga med denna artikel? Samtiden är oerhört fascinerande men samtidigt är den svår att se om man lever mitt i den. Jag vill göra ett försök att se en del av det som pågår och den delen är biblioteket. Det som intresserar mig är hur ordet bibliotek förekommer i olika sammanhang, hur det ibland verkar användas som en liknelse i brist på en bättre metafor. I en impressionistisk anda vill jag här försöka beskriva sådana miljöer och sammanhang. Mitt perspektiv kommer eventuellt att verka tvetydigt för vissa läsare, så jag vill redan här säga att mitt utgångsperspektiv är ett bibliotek sett inifrån men att jag i syfte att bättre förstå även vill ställa mig utanför och betrakta bibliotek utifrån. Utifrån olika textfragment eller vardagliga uttryck kommer jag att göra nedslag i biblioteket som ord och i några av dess möjliga innebörder. Diskussionen i denna artikel är inte uttömmande och inte heller definitiv utan den kommer att fördjupas i kommande texter.

Tankemönstret som artikeln bygger på vill jag illustrera på följande sätt: det finns en tid som gått, ett förflutet som kan sträcka sig lika långt bakåt som mänsklighetens historia eller lika långt som en människas historia. Så är det även med bibliotek, vi kan på ett enkelt sätt dela in tiden i tre delar: i ett *före*, *just nu* och *snart* ¹.

Figur 1. En struktur över artikelns sätt att diskutera biblioteket. Egen bearbetning

Samtidigt finns det en förändringsström i samtiden som kan påverka biblioteket och den förändringen kan utifrån ett biblioteksperspektiv kallas för avmaterialisering eller dematerialisering i och med den digitaliserade informationen. Det i sin tur kan ha relationer till biblioteket som ett rum, en fysisk lokal.

Tiden "före" innehåller många olika typer av bibliotek. Det äldsta kända biblioteket går enligt Harry Järv i *Kunskapens träd* (1991, s 20-22) tillbaka till Ebla som låg några mil söder om den nu existerande staden Aleppo i norra Syrien. Järv menar att detta över 4000 år gamla biblioteket är intressant inte bara för att det är så gammalt utan även för att det var så innehållsrikt: mer än 16 000 lertavlor och fragment av lertavlor har hittats där. Enligt Järv var arkiv- och biblioteksbeståndet magasinerat i två rum. Det mindre rummet innehöll över tusen tavlor och fragment, vilka alla beskriver ekonomiska transaktioner. Ett annat ofta omtalat bibliotek i fråga om tiden långt "före" är naturligtvis biblioteket i Alexandria som grundades på 290-talet f.Kr. Järv beskriver också hur bibliotek även användes som ett politiskt instrument för att få prestige:

Praktiskt taget alla folk som Alexander och hans män träffade på under erövringståget i öster hade stora bibliotek. Ptolemaios deltog i fältståget som officer i en hög position; han var Alexanders vän---, och han såg och imponerades liksom Alexander av den höga kulturella nivån hos "barbarerna", Det är naturligt att han skulle försöka kopiera det främreorientaliska biblioteksväsendet, som utöver att det gav kulturell och vetenskaplig prestige kunde utnyttjas också som politiskt instrument. (s 52).

Men det står klart att även om mångt och mycket har förändrats sedan tiden så långt "före" så finns det ändå vissa aspekter som består: t ex behovet av att organisera, lagra och sprida information vilket Järv beskriver i sin bok.

[\(Åter till början av artikeln\)](#)

Förändring

Förändring är ett även "just nu" ofta omnämnt ord: det kan talas om en långsam förändring, en snabb förändring, en yttlig eller genomgående förändring, om förändring av första och andra graden. Allt oftare karakteriseras förändringarna som snabba, det sägs att tempot är högt och att det moderna samhället ställer krav på flexibilitet och förändringsvilja hos alla ². På ett mera vaket sätt än tidigare betraktas information som råvara och som kapital: detta förvånar mig en aning ³ eftersom de som arbetat med internationella eller nationella databassökningar länge har varit medvetna om att varje transaktion eller nästan varje åtminstone har varit avgiftsbelagd. Det har under den moderna tiden bl a utbildats särskilda s k dokumentalister vars specialområde just varit databassökningar och informationsanskaffning.

[\(Åter till början av artikeln\)](#)

Information via nya strukturer

Det finns säkert flera som håller med om att en av 90-talets största och mest omtalade nyheter är Internet, det globala nätverket av sammankopplade datorer. Den grundläggande idén med Internet eller med Nätet som det ofta kallas, kan uttryckas med bl a följande etiska regler för s k hackers (Levy 1984, s 40 f, enligt Klasson, 1998):

- *Access to computers - and to anything that makes you learn something about how the world functions - should be unlimited and total.*
- *All information must be free.*
- *Distrust power - encourage decentralisation.*
- *Computers can change your life to the better.*

Det ovan skisserade är säkert en förenkling och även en romantisering av fenomenet Internet, särskilt med tanke på att utvecklingen av Internet ursprungligen hänger samman med militära initiativ ⁴. Faktumet återstår dock: antalet användare ökar, inte minskar ⁵.

Det har vidare t ex genomförts annonskampanjer som benämmt Internet som "världens största bibliotek" och i *The Internet Complete Reference* av Harley Hahn och Rick Stout från 1994 benämns redan Internet som ett globalt bibliotek:

The Internet is the first global forum and the first global library. Anyone can participate, at any time: the Internet never closes. Moreover, no matter who you are, you are always welcome. You will never be excluded for wearing wrong clothes, having the wrong coloured skin, being the wrong religion, or not having enough money. (s 3)

Citatet ovan andas en öppenhet (inte så olik idén med t ex folkbibliotek vilket då inte utesluter det faktum att det fortfarande finns bibliotek som är slutna, t ex olika typer av institutionsbibliotek). Jag hör även nästan dagligen ⁶ meningar eller fragment som "Jag hittade det på nätet" eller "Använd sökmaskiner!" eller "Men gå till Internet!". Det går även att iaktta en viss förändring i språkets grammatik som t ex att "Nätet " med tiden har kommit att betraktas som ett substantiv med stor begynnelsebokstav. Det kan illustreras med nedanstående exempel på rubriker:

- *Bedrägerierna på Nätet ökar.* (Dagens IT, 25.3.1998, s 4)
- *Ny tidning om konst på Nätet.* (Dagens IT, 25.3.1998, s 13)
- *Annonser på Nätet över förväntan.* (Dagens IT, nr 11/1998, s 11)
- *Undersökningar görs över Nätet.* (Dagens IT, nr 11/1998, s 25)

Håller biblioteket, mitt bibliotek det jag gick till när jag var barn, det fysiska och reella biblioteket med samlingar, lokaler, tystnad, på att utvecklas till ett "Nät"? Är Internet morgondagens bibliotek?

Ordet bibliotek och dess innebörd har uppenbarligen "just nu" genomgått eller håller på att genomgå en förändring. Medför ett expanderande bibliotekskoncept att ordet bibliotek ersätter olika fenomen som kan liknas vid ett bibliotek eftersom en bättre metaforer inte hittats än? Om Nätet betraktas som metafor för biblioteket så är inte de associationer den kan väcka berättigande för en biblioteksassociation. Ett nät associeras kanske snarare med ett mönster eller med en struktur.

Låt oss nöja oss med att konstatera att försök görs för att hitta metaforer för att beskriva biblioteksexpansionen i det moderna samhället men att det åtminstone inte än torde gå att sätta likhetstecken mellan Nätet och biblioteket. Som jag inledningsvis nämnde håller dock biblioteket i och med digitaliseringen på att expandera, inte bara ifråga om antalet böcker eller antalet utlån: ordet förekommer i dag i flera olika och

ibland oväntade sammanhang.

När jag hör eller ser fragment och uttryck liknande de som ovan beskrivits blir den spontana reaktionen hos mig en biblioteksassociation: det här handlar ju om bibliotek och dess funktioner! Men om det är så, vad händer med biblioteket, det reella, fysiska biblioteket? Vad är det som kan extraheras ur ordet "bibliotek", vad är det som blir kvar? Jämför gärna med dikten som inledningsvis citerades:

Vi sitter tillsammans, bergen och jag, tills endast bergen är kvar.
- Li Po

Vi har här ett bibliotek som utgångspunkt: digitaliseringen som drivkraft ändrar sättet att sprida information (i vid mening förmedlad via t ex böcker, skivor, tidskrifter, tavlor, interiörer). Ordet bibliotek kan då i vissa sammanhang bli mer lik en metafor. En metafor som signalerar en uppfattning om vilken konkret bas organiserandet vilar på. Olika fenomen liknas därmed vid något som är känt sen tidigare. Förändringen som detta medför berör inte enbart biblioteket som ett reellt existerande rum eller lokal med samling/-ar d v s lagringssättet utan naturligtvis berörs även distributionen av information.

Vi går vidare och ser på ordet bibliotek i olika kontexter.

([Åter](#) till början av artikeln)

Ordet bibliotek i olika kontexter

Inte enbart böcker

Är det så att vårt tänkesätt om bibliotek förändras med digitalisering eftersom det medför nya metaforer? Blir biblioteket en metafor för ett sätt att organisera information och för en ambitionsnivå i fråga om innehållet? Eller blir bibliotek bara en beteckning för ett rum? Ett rum som vi går in i för att kunna läsa?

Vi säger ofta att vi "går till biblioteket" och då med innebörden att vi går till lokalen som benämns så. Vi går dit för att sitta där, för att låna böcker, för att studera mm. Det illustrerar en riktning: att gå till biblioteket kan självklart stå för mycket mera än att just gå. Om jag agerar djävulens advokat så kan man hävda att de som inte är bibliotekets mest trogna användare inte i första hand associerar biblioteket i sig med poesi eller som en metafor för något mera än för det traditionella biblioteket. Det är mer förstabeligt om en sådan association lättare uppstår hos en doktorand i biblioteks- och informationsvetenskap än hos den genomsnittlige användaren. Ordet bibliotek består även från början av biblio + teka d v s ett ställe där det finns böcker, ett lagringsställe. Det finns inget poetiskt i sig i det ursprungliga ordet; däremot kan naturligtvis biblioteksassociationerna variera från person till person, från samhälle till samhälle, från tidsepok till tidsepok.

Clarence Crafoord har utifrån sitt psykologiska synsätt tagit upp det inre rummets betydelse för oss människor i *Platser för vårt liv. Tankar om inre och yttre platser i tillvaron*, från 1997. Han skriver på sidan 36:

Jag tänker att den i fosterstadiet grundlagda upplevelsen av att äga ett inre rum där alla behov är tillgodosedda skapar en djup och grundläggande erfarenhet som vi alla bär med oss genom livet och som vi på olika sätt bygger in i våra personligheter i form av olika utformningar av inre rum som har denna karaktär. Dessa inre rum och hemliga privata platser ger sen form åt de platser som vi på olika sätt söker återskapa eller som vi ständigt längtar till och försöker återskapa.

Låt oss djärvt anta att ett folkbibliotek står för ett inre rum hos många personer som har ett sargat inre rum sedan barndomen: om så är fallet, räcker det kanske med skönhet, tystnad eller bilder för att ett biblioteksbesök skall fylla en funktion?

Clarence Crafoord beskriver i sin bok *Barndomens återkomst. En psykoanalytisk & litterär studie* med utgångspunkt i barndomens minnen ett antal författares verk och konstnärskapets villkor. Ett bibliotek, beskrivs enligt Crafoord i boken (s.84) på följande sätt:

Minnets bibliotek

Det inledande täckminnet och dess nästan profetiska betydelse för Berättarens utveckling - och kanske än mer för Prousts egen - finns i slutet av romanen där minnets karaktär åter kommer tillbaka i de Guermantes 'bibliotek, där den 4000 sidor långa skildringen sluter sig. Också Guermanternas salonger är i romanen rum där urscener utspelar sig och är till en början rum, där "den man älskar roar sig någonstans där man själv inte är och dit man inte kan komma". Biblioteket är ett förrum till salongen, där Vinteuils musik spelas, musik av den bespottade döde fadern från den tidigare beskrivna "urscenen". Biblioteket är också ett viktigt rum som kan öppnas på ett annat sätt. Det har tidigare i romanen beskrivits som en bild för minnet:

Det förflutnas dagar lagrar sig småningom över dem som ligger ännu längre tillbaka och begravs i sin tur av dem som kommer efter. Men varje förfluten dag har exponeras inom oss som i ett jättelikt bibliotek, där det finns ett exemplar av uråldriga böcker som förmodligen ingen någonsin kommer att fråga efter. /---/ Jaget består av alla de tillstånd man i tur och ordning befunnit sig i, lagrade på varann. Men denna lagring är inte orubblig som bergarterna i ett berg. Ständiga omvälvningar kommer äldre skikt att träda i dagen (GV 6:s 124 [Z](#))

Berättaren återfinner av en händelse i detta bibliotek en förfluten dag. ---

På många olika sätt återspeglar det ovan citerade flera fascinerande aspekter på ett bibliotek. Ett bibliotek står för något andligt, något mer eller mindre organiserat men något som går att återfinna. Men här gäller det inte det reella biblioteket, biblioteket som lokal utan det handlar om en biblioteksbild. Denna bild kan också i dess mer exakta uttryck kallas för t ex hjärnans grundläggande arbetssätt eller något liknande. Det lagras minnen i ett bibliotek, det är ett inte enbart ett yttre rum utan även ett inre rum.

Nätet? Digitala biblioteket?

Ett antagande är att den digitala utvecklingen och utvecklingen inom och mångfalden av olika typer av lagringsmedier medför att biblioteket i vardagen med tiden kanske i allt högre grad kan liknas vid en metafor eller vid en bild.

Om vi gå tillbaka i tiden några år och t ex tittar på programmet HyperCard som kom till på 1980-talet, redan där användes ett språk som refererar till en konkret biblioteksverklighet: det talas om buntar och om kort. På samma sätt talar vi om bibliotek, rotbibliotek och kataloger i t ex Windows-miljön.

Eller om vi ser på en enstaka sökning med sökordet "bibliotek" på Nätet [8](#), den ger nedanstående (här redigerade och förkortade) resultat :

[Infoseek Results]

Infoseek found 10,277 pages containing the word bibliotek (click for tips)
Search results 1-10, grouped by site

- Kvasir : Referanse og oppslagsverk : Bibliotek
- FOLKEBIBLIOTEK I ØSTFOLD
- Övriga bibliotek (Other libraries)
- Det kongelige Bibliotek under om- og udbygningen i 1996 og 1997
- Fredrikstad bibliotek
- Det flerspråkige bibliotek
- Bokkataloger
- 1.12 Filsystemet
- Värmdö kommunbibliotek

Träfflistan är naturligtvis längre och utförligare än den som tagits upp men allmänt sett kan noteras att de flesta av de högt rankade träffarna tar upp olika traditionella bibliotek medan en träff verkar annorlunda: det är träffen med titel 1.12 Filsystemet.

Länken leder till följande dokument i fulltext med ett utdrag nedan:

1.12 Filsystemet

Filsystemet är den del av operativsystemet som sköter hanteringen av filer; hur man kommer åt en fil och hur de lagras på olika skivminnen (sekundärminnen). Fram till nu har vi sett filsystemet som den lista av filer som man får av kommandot ls. Detta är inte hela sanningen. Det finns många fler filer än de som man ser med ls. I själva verket finns det så många filer i filsystemet att man måste introducera en struktur på filsystemet för att få någon som helst överblick.

Enkelt uttryckt så är filsystemet organiserat som ett upp-och-ner-vänt träd. Varje punkt inuti trädet är ett bibliotek (eng. directory) som består av filer och andra bibliotek. Roten till trädet heter / och sedan används / för att "gå vidare" en nivå i trädet. Om man som elev i kursen napt och gruppnummer 23 loggar på hamnar man automatiskt i biblioteket /users/mdstud/napt/lab_grupp/napt-23.

Detta är användarens hembibliotek (eng. home directory).

När man använder datorsystemet befinner man sig alltid på en bestämd plats i filsystemet (aktuellt bibliotek). Det finns naturligtvis kommandon så att man kan flytta det aktuella biblioteket runt i filsystemet. Vilken plats man befinner sig på fås genom kommandot pwd (present working directory).

```
fraggell10> pwd  
/users/mdstud/napt/lab_grupper/napt-23
```

Om man vill namnge en fil i det aktuella biblioteket behöver man bara skriva filnamnet, men om man skall namnge en fil i t.ex. kursbiblioteket så måste man skriva hela namnet från roten i trädet. För att namnge filen info i kursbiblioteket för kursen napt måste man till exempel skriva /users/mdstud/napt/info. Det är naturligtvis aldrig fel att skriva det fullständiga filnamnet men ofta onödigt. Om man vill flytta sig till en bestämd plats i filträdet använder man kommandot cd (change directory):

```
fraggell10> cd /usr/pd  
fraggell10> ls -F  
X11/ dtree/ include/ scm/  
andrew@ fax/ lib/ tk/  
bin/ gnu/ man/  
...
```

Skapad av Kent Petersson - 29 SEP 95//

Källa: http://www.cs.chalmers.se/~magnus/IBboken/Forord.Bok_16.html
(läst den 4 maj 1998)

Den ovanstående beskrivningen står för en annan typ av biblioteksvärld. Språket förändras, kommandona är hårt strukturerade och liknar inte det naturliga språkets syntax, den som kan detta språk styr biblioteket. Utifrån min egen erfarenhet är det digitala biblioteket en värld där det talas ett tekniskt språk. Det lockar den som kan dessa regler att experimentera och skapa simulerade miljöer, liknande ett reellt bibliotek eller helt olika. Ordet bibliotek i denna kontext kan betraktas som ett uttryck för teknikens behov att grunda sig på konkreta fenomen, så som ett traditionellt bibliotek är. Ordets förekomst kan här också tyda på att likheten med ett bibliotek är så stor att biblioteksmetaforen kan försvaras. Kan då ett filsystem bli en metafor för biblioteket om vi vänder på perspektivet för en stund?

Som lokal och samling tillsammans?

Resultatlistan ovan innehåller flera referenser till så kallade traditionella bibliotek. Nationalencyklopedin berättar att det finns olika typer av bibliotek, som till exempel forskningsbibliotek och folkbibliotek. Om folkbibliotek sägs att:

---Var och en av Sveriges --- kommuner håller ett folkbibliotek, vars storlek varierar... I de större kommunerna finns biblioteksfilialer och

utlåningsstationer i olika delar av kommunen bokbussar som trafikerar avlägsna och glesbebyggda delar, bibliotek på arbetsplatser och på sjukhus... Folkbiblioteken finansieras till allra största delen av primärkommunen men de kan också få bidrag från Statens Kulturråd ---, från andra statliga myndigheter eller från landstinget.
(Nationalencyklopedin Andra bandet 1990)

Ett bibliotek i denna kontext blir även en samhällselig angelägenhet bl a i fråga om ekonomisk finansiering, i fråga om fysisk utformning och i fråga om formatet på det som finns lagrat där. Men det är inte lätt att med ett entydigt svar definiera vad det är som skiljer dessa olika bibliotekstyper eller bibliotekskontexter från varandra ². Det finns i själva verket många parallella bibliotek i dag och de samexisterar vilket bl a även medfört diskussionen i denna artikel.

Om biblioteket håller på att bli en metafor i vissa sammanhang på grund av att språkbruket i dag inte räcker till, för vem blir det i så fall en metafor? Eller hänger det kanske samman med olika grader av avmaterialisering? Men metaforer är väl egentligen en poets verktyg och hör hemma i den skönlitterära genren? hör jag andra fundera och diskutera. Det är en korrekt anmärkning som måste besvaras. Metafordiskussionen kan hjälpa oss att se biblioteket klarare.

En metaforens mästare

De ovannämnda vardagliga iakttagelserna kan betraktas som "naiva" ¹⁰ men jag har inspirerats till denna diskussion av Erving Goffmans arbetssätt som beskrivs i John A. Hughes och Sven-Axel Månssons *Kvalitativ sociologi* från 1988 och särskilt i dess kapitel *Simmel, Goffman och vardagslivets sociologi*. Goffman hade enligt dem ett personligt sätt att studera vardagliga händelser och situationer och han använde åtminstone i sina tidigare verk ofta metaforer som

en medvetet vald metod att tydliggöra och lyfta fram vissa nyckelfenomen i vardagslivet, som annars tenderar att gå förlorade därför att människor uppfattar dem som givna och triviala. (s 89)

Goffman menade att de vardagliga händelserna och situationerna kan belysas vetenskapligt och seriöst vilket då kan visa att de är allt annat än triviala och ointressanta. Rent vetenskapligt sett kan diskussionen utvecklas åt olika håll, det intressanta i Goffmans synsätt är att han såg vardagen och den mänskliga interaktionen som upprepning av situationer och mönster. I fråga om metaforer menas att Goffman försöker få oss att se vardagslivet på ett nytt sätt genom att använda metaforen som metod och som en medveten strategi för att få människorna att se vardagen på ett annat sätt:

En distinkt metafor som Goffman använder, särskilt i sina tidigare arbeten, och som är fast förankrat i den klassiska rollteorin är idén om livet som teater. (s 98)

Här är inte syftet att genomföra en vetenskaplig djupdykning i Goffmans vetenskapliga placering men hans vetenskapliga stil och metod är intressanta och inspirerande ¹¹.

Metaforer enligt George Lakoff och Mark Johnson

Tanken leds till George Lakoffs och Mark Johnsons verk *Metaphors We Live By* (1980). Lakoff och Johnson har en lingvistisk bakgrund och diskuterar olika typer av metaforer i sin bok. Lakoff och Johnson menar att vi dagligen använder ett språk som bygger på olika föreställningar, som till exempel att "ARGUMENT IS WAR". Vi säger att vi attackerar någons svaga argument, vi försvarar oss och krossar någons strategi eller agerar på flera olika fronter. Alla dessa ord går tillbaka till krig: de språkliga uttrycken har en konkret bas och ett konkret ursprung.

Orden och begreppen har en åskådliggörande förmåga genom att de refererar till något som är känt sedan tidigare. Rörelsen har gått i följande riktning: det konkreta ursprunget eller fenomenet > ett abstrakt eller till en idénivå överfört fenomen. Lakoff och Johnson menar vidare att metaforerna bygger på kroppsliga upplevelser och förmimmelser vilket ytterligare förstärker ett konkret ursprung i språket.

Lakoff och Johnson menar att

Metaphors --- are conceptual in nature. They are among our principal vehicles for understanding. And they play a central role in the construction of social and political reality. (s 159)

Det finns olika typer av metaforer enligt Lakoff och Johnson: strukturella metaforer ("time is money"), orienterande ("more is up, rational is up, emotional is down") och ontologiska (bl a "Inflation is backing us to the corner" vilket implicerar att inflation anses vara en entitet, "Life has cheated me." som innehåller en personifikation av livet).

Lakoff och Johnson hävdar att

- *1. Metaphors are primarily a matter of thought and action and only derivatively a matter of language.*
- *2.a. Metaphors can be based on similarities, though in many cases these similarities are themselves based on conventional metaphors that are not based on similarities. Similarities based on conventional metaphors are nonetheless real in our culture, since conventional metaphors partly define what we find real.*
- *2 b. Though the metaphor may be based partly on isolated similarities, we see the important similarities as those created by the metaphor, as described above.*
- *3. The primary function of metaphor is to provide a partial understanding of one kind of experience in terms of another kind of experience. This may involve preexisting isolate similarities, the creation of new similarities and more. (s 153-154)*

Således påverkar metaforerna verklighetsuppfattningen och bidrar till en social konstruktion av verkligheten. Valet av metaforer är inte oviktigt i längden. Lakoff och Johnson nämner också en kulturell inramning för metaforer. Om metaforerna skall öka förståelsen eller fungera t ex som ett poetiskt verktyg, är det en förutsättning att vi

förstår det som metaforen refererar till.

([Åter](#) till början av artikeln)

Sammanfattande diskussion

Förändring är något som ständigt pågår på olika sätt och det sägs att i det moderna samhället sker förändringarna allt snabbare. En av drivkrafterna i fråga om förändrade informationsstrukturer i form av bibliotek är den pågående digitaliseringen och mångfalden av olika lagringsmedier.

Ett bibliotek kan sägas ha "olika tillstånd lagrade på varandra i tur och ordning" utifrån Crafoords beskrivning av minnets bibliotek. Dessa tillstånd eller slutsatser vill jag beskriva med nedanstående sammanfattning:

Biblioteket blir allt mer abstraherat i digitala kontexter.

Biblioteket betecknar en struktur i stället för enbart ett lagringssätt.

Det finns en miniminivå för att vi skall kunna kalla något för ett bibliotek men det finns egentligen ingen övre gräns.

Ordet bibliotek förekommer allt oftare i olika kontexter. Biblioteket expanderar och de parallella samexisterande biblioteken kan tänkas leda till olika rumsliga eller lagringsmässiga konkreta förändringar, det kan även röra sig om förändringar i det inre rummet sett i ett psykologiskt sammanhang.

Lakoff och Johnson argumenterar för att de metaforer vi använder är av olika typer och att de påverkar vårt sätt att uppfatta verkligheten. Utifrån deras lingvistiskt baserade syn blir det viktigt att tänka över och analysera olika språkliga uttryck. Ett sådant är till exempel den i dag ökande användningen av ordet Nät för att beteckna Internet i allmänhet eller vissa delar av det. Samtidigt benämns Internet som världens största bibliotek.

Förändringen kan i sin tur bero på att biblioteket expanderar men att språkbruket inte har hunnit anpassa sig. Det är svårt att skapa metaforer för ett bibliotek vilket då kan leda vidare till tanken att biblioteket som ord i vissa kontexter liknar en metafor. Vardagen visar att en förändring håller på att ske: vi har idag flera olika bibliotek som samexisterar att tänka på vid ordet bibliotek.

([Åter](#) till början av artikeln)

Tack till tf professor Maj Klasson för värdefulla kommentarer kring denna text.

Om författaren

Arja Mäntykangas är doktorand vid Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hon undervisar dessutom vid

Fotnoter

1. Tredelningen finns beskriven bl a i en artikel : Dåtid, nutid, framtid . Byggstenar i vår identitet. av Hanna Holmgren och Björn Adler i PsykologTidningen nr 2 från 1998, s 4 - 7, 14.
2. Det finns naturligtvis flera studier om förändringsprocesser. Eric Olsson beskriver i sin bok Mellanmänskliga processer från 1985 t ex att det inom organisationer finns två olika perspektiv på förändringsarbete. Han menar att "&ARING; ena sidan kan man vara intresserade av dessa processer för att få "folk" att gå med i förändringar för att genomföra planer som man anser är viktiga. Detta skulle jag vilja kalla "management"-perspektivet, vilket bildar utgångspunkt för styrnings- och planeringsorgan. &ARING; andra sidan kan man vara intresserad av förändring för att försöka förstå vad som händer bl a när någon försöker förmå andra att förändra sig själva eller samspelet i en grupp. I förlängningen av ett sådant intresse ligger att försöka förstå under vilka förhållande och genom vilka processer förändringar blir möjliga och med vilka konsekvenser inom och mellan människor." (i Mellanmänskliga processer, s 11). Det senare syftet eller perspektivet är naturligtvis närmare en forskares men inte nödvändigtvis: det är väl ändå rimligt att tänka att även deltagandet i förändringsprocesser ökar förståelsen och den erfarenhetsbaserade kunskapen. Den här distinktionen är egentligen värd en djupare diskussion.
3. Det är därför jag ibland slås av att dagens diskussion är en aning onyanserad på sina håll och på ett sätt målar upp skräckscenarior som om det hängde samman enbart med internetutvecklingen. T ex en artikel med omslagstiteln "Information via nätet riskerar att bli handelsvara" i den fackliga tidskriften DIK-forum nr 6 från 1998. Vidare går det att läsa ur artikeln citat som "Biblioteken kan bli en aktör bland många andra på en kommersiell marknad enligt Kjell Nilsson, Bibsam" . Att det varit så sedan en tid tillbaka är ett faktum, vilket inte orsakas av nätet enbart och kanske inte alls, om det med nätet menas framväxten av Internet och inte heller nödvändigtvis av den europeiska unionen (vilket var upphovet till artikeln).
4. " The roots of the Internet lie in a collection of computer networks that were developed in the 1970s. They started with a network called the Arpanet that was sponsored by the United states Department of Defense. The original Arpanet has long since been expanded and replaced, and today its descendents form the global backbone of what we call the Internet." i The Internet Complete Reference av Harley Hahn och Rick Stout, 1994, s 2.
5. Teldok-rapporten, nummer 115 från 1997, om Internetanvändningen hos Sveriges befolkning talar sitt tydliga sifferspråk: ökad kännedom om Internet, ökad användning, ökad användning i vardagen.
6. I till exempel samtal mellan studenter i biblioteket och i s k datasalar i undervisningssammanhang vid institutionen Bibliotekshögskolan.
7. GV 6: s 124 står enligt Crafoord för Gunnell Vallquists översättning av Rymmerskan

s 124 i Marcel Prousts På spaning efter den tid som flytt (första utgåvan).

8. Resultatet av en sökning med hjälp av sökmaskinen InfoSeek och sökordet Bibliotek genomförd den 4 maj 1998.

9. Jag har till exempel en forskningsrapport på mitt skrivbord som är skriven av Maj Klasson och heter Biblioteket som studiemiljö. Exemplet Östergötland. Den är från 1988 och utgiven av Linköpings universitet. Vad ett bibliotek i denna rapport är, är inte svårt att fånga: "Spådomen att den nya tekniken skulle ge oss det papperslösa, boklösa samhället har hittills kommit på skam. Ändlösa mängder papper produceras, inte minst sedan desk-top publishing tekniken givit amatörer möjlighet att själva producera tryckfärdiga alster, och bokhögarna växer. En organisation som professionellt sysslar med att anskaffa, lagra, registrera och tillgängliggöra bokberget är biblioteket. Biblioteket inbjuder även sina kunder att låna hem eller studera dokumenten innanför sina väggar." ur Förordet. Det hade kanske inte ens väckts frågan om att behöva problematisera biblioteket för 10 år sedan, vilket i ett historiskt perspektiv ändå är ett ögonblick.

10. Det kan vara på sin plats att påpeka att denna artikel grundar sig på kunskap som av vissa skulle kunna kallas för "naiv", ett adjektiv som Eric Olsson i Mellanmänskliga processer använder med innebörden: en spontan och personlig inställning grundad i personlig erfarenhet.

11. Erving Goffman i svensk översättning: t ex Totala institutioner (1973), Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik (1974), När människor möts (1970).

([Åter](#) till början av artikeln)

Referenser

Crafoord, Clarence. Barndomens återkomst. En psykoanalytisk & litterär studie. Stockholm: Natur och Kultur, Första pocketutgåvan 1996 (urspr. 1993).

Crafoord, Clarence. Platser för vårt liv. Tankar om det inre och yttre rummet. Stockholm. Natur och Kultur, 1997.

Hahn, Harley; Stout, Rick. The Internet Complete Reference. Berkeley: McGraw-Hill, 1994.

Hughes, John A, & Månsson, Sven-Axel. Kvalitativ sociologi. Lund: Studentlitteratur, 1988.

Järv, Harry. Kunskapens träd. Om lagring och spridning av information. Stockholm: Natur och Kultur, 1991. (Andra tryckn.)

Levy, Steven. i Hackers: Heroes of computer revolution. New York: Dell Publishing Co. Inc, 1984. enligt Klasson, Maj. Scripted knowledge, Knowledge Organisation and the Adult information User//Swedish Library Research/Svensk Biblioteksforskning 1996: 2-3, s 5 -16.)

Lakoff, George; Johnson, Mark. Metaphors We Live By. Chicago: The University of Chicago Press, 1980.

Elektronisk referens:

http://www.cs.chalmers.se/~magnus/IBboken/Forord.Bok_16.html

Referensen läst den 4 maj 1998.

© Arja Mäntykangas 1998

Åter till Human IT 2/1998